

Előszó

A gyűlöletbeszéd korlátozása kis túlzással a jogászok ‘örökzöld’ témája, és változó intenzitással, de időről időre visszatérően fellángol köztük a késhegyre menő vita a korlátok megfelelő megvonásával kapcsolatban. A ‘gyűlöletbeszéd’ korlátozása – ezen elborzasztóan magyartalan kifejezés elterjedése előtt – az izgatás büntetése formájában már a Csemegi-kódexben is ismert volt, és komoly curiai gyakorlata alakult ki a 20. század első felének Magyarországon, hogy aztán a kommunizmus éve alatt erős ideológiai töltetet kapva a fennálló államrend ellen fellépőket büntessék általa. A szólásszabadság demokratikus, a modern jogállamban elfogadható, alkotmányos határai körüli vita azonban csak 1989 után kezdődhetett el.

A gyűlöletbeszéd, pontosabban a közösség elleni izgatás bűncselekményének alkotmányossága felőli polémiák a múlt század kilencvenes éveiben nemcsak a konkrét, eldöntendő kérdések megválaszolására adtak alkalmat, hanem arra is, hogy általánosságban az alkotmányos szólásszabadság tartalmáról gondolkodjunk. Az Alkotmánybíróság minden ilyen alkalmat azonnal megragadva, a gyűlöletbeszéd szabályait vizsgálva valójában jóval többről, a demokratikus nyilvánosság kívánatosképéről, feltételeiről, elemeiről, terheiről is szólt döntéseiben. Az első döntés a gyűlöletbeszédről 1992-ben valójában az első nagy szólásszabadság-döntés is volt, és a diktatúra alóli felszabadulás után két évvel lefektetett elvi alapvetéseit még sokáig fogják idézni a magyar jogtudomány képviselői.

A gyűlöletbeszéd korlátainak vizsgálata arra is kiváló alkalmat nyújtott, hogy a különböző döntéshozó szervek (jogalkotók és jogalkalmazók, valamint mindenekelőtt maga az Alkotmánybíróság) időről időre eljuttassanak a jogátvétel (*legal transplant*) lehetőségének gondolatával; mivel a rendszerváltozást követően nem állt a rendelkezésre olyan sajátos magyar alapjogi hagyomány, amelyet magától értetődően tovább lehetett volna vinni a megszakadt folytonosság helyreállítását követően, értelemszerűen külföldi mintákhoz kellett fordulni inspirációért. Kiváltképpen így volt ez a kilencvenes években. A gyűlöletbeszéd korlátozásának alkotmányos története ennek megfelelően egy ilyen jogátvétel története is, amelynek sikerét vagy sikertelenségét e könyv áttekintése után az Olvasó is meg tudja majd ítélni.

A kötet jelentős érdeme, hogy szakít az alapjogi kérdésekben születő jogirodalomban – e téma tekintetében – oly divatos ‘prófétai’ szerepfelfogással, azaz nem azt kívánja elmagyarázni az Olvasónak, hogy miként kellene ‘helyesen’ szabályozni a gyűlöletbeszédet, nem meggyőzni akarja őt a szerzők álláspontjáról, hanem azt mutatja be

neki, ami ‘van’, azaz ami a vizsgált problematika vonatkozásában jelenleg, a jogrendszer által kitermelve a rendelkezésünkre (a jogalkotók, jogalkalmazók, jogkövető magatartást tanúsítani kívánó polgárok rendelkezésére) áll. Több mint húsz év alkotmányos, bírósági és hatósági gyakorlatát elemzi, foglalja össze, illetve bemutatja a kérdés nemzetközi és az európai államok jogrendszere általi kezelésének mintáit is, különös hangsúllyal kezelve a strasbourgi emberi jogi bíraskodás vívmányait. A kötet több fejezete leíró jellegű – a legfontosabb ügyek, esetek, döntések bemutatását célozza –, ami az Olvasó további tájékozódását segíti, más részek pedig a lehető legalaposabb elemzést végzik el, összevetve a különböző, jogi relevanciájú döntések lényegi magyát az alkotmányos szólásszabadság követelményeinek teljesülésével. Az Olvasó a kötet áttanulmányozása után képet alkothat arról, hogy a jogrendszer milyen válaszokat adott az eddigiekben a gyűlöletbeszéd problémájára, és arról is, hogy ezek közül mely válaszok illeszthetők be aggálymentesen a lassan negyedszázados modern magyar szólásszabadság keretei közé.

Meglepő, de jogi területen ez a kutatás az első Magyarországon, amelyik ilyen átfogó jelleggel közelít tárgya felé. Természetesen számosan foglalkoztak már a gyűlöletbeszéddel, és számos tudományterület nézőpontjából lehet vizsgálni a kérdést; az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala is folytatott a közelmúltban egy hasonló tárgyú kutatást. Érzékelhetjük, hogy a gyűlöletbeszéd nem csak, és talán nem is elsősorban jogi kérdés. Azt is megtapasztalhattuk, hogyan képes a politika és a közélet önös érdekeinek megfelelően kisajátítani a gyűlöletbeszéd témáját, és hogy miként esik olykor ennek maga az Alkotmánybíróság is áldozatául. Éppen ezért fontos, hogy ez a kötet megszületett, mert távolságtartó, pontos és rendkívül informatív elemzése a tisztánlátást segíti. Ami a gyűlöletbeszéd jogi szabályozását illeti, ez bizony ránk is fér; jövőbeni vitáink így talán egy kicsivel könnyebben lefolytathatók lesznek.

Budapest, 2013. november 21.

Székely László
egyetemi oktató,
az Alapvető Jogok Biztosa

Bevezetés

Talán említeni sem érdemes annak okát, hogy miért állítottuk össze ezt a kötetet, ugyanis a gyűlöletbeszéd korlátozása gyakorlatilag a rendszerváltás óta folyamatosan aktuális kérdés, mi több, a szólásszabadság terjedelme körüli viták egyik alapvető kérdése. A jogi szabályozás hozzáállása a gyűlöletbeszédhez jóval többet árul el, mint az a napi politikai vitákból kiderül: a vele kapcsolatos jogi szabályozás és a jogalkalmazás ismeretében a demokratikus nyilvánosság működésének jelentős részéről is képet alkothatunk.

A gyűlöletbeszéd korlátozása nem csak (megkockáztatjuk: nem elsősorban) jogi kérdés, a jog szerepe ugyanakkor mégis kiemelkedő. A médiahatóság működését, jogalkalmazói tevékenységét e területen nem kizárólag a médiaszabályozás, hanem – az alkotmányos kapcsolódások miatt – a büntetőjog is jelentősen befolyásolja, érinti. A médiahatóság által 2013 elején indított átfogó kutatásnak tehát nem kellett különösebb ‘ürügyet’ keresni.

A kutatás igyekezett a vizsgált kérdés valamennyi fontos és jogi szempontból értékelhető aspektusát körüljárni; a tisztelt Olvasó így megtalálhatja a kötetben a magyar büntetőjogi és médiaszabályozási joggyakorlat összefoglalását éppúgy, mint az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogáról készített kivonatot. A jogalkalmazói tevékenység bemutatásán túl a kötet tartalmazza a médiahatóság korábbi, illetve friss, 2013-ban elvégzett ‘célvizsgálatainak’ eredményeit, következtetéseit is, valamint a Médiatanács által kiküldött kérdőívekre beérkezett válaszok szerkesztett változatát is (valamennyi olyan válasz szerepel a kötetben, amelynek írója a közlésre engedélyt adott). A joggyakorlat bemutatását megelőzően két átfogó tanulmány szerepel a kötetben, amelyek igyekeznek szintetizálni a gyűlöletbeszéd korlátozásával kapcsolatban több mint két évtizede folyó alkotmányos vitákat, jogalkotási kezdeményezéseket és eredményeket, kitérve a büntetőjogon és a médiaszabályozáson túl a polgári jogra tartozó kérdésekre is, valamint áttekintve a releváns európai példákat. A kötetet egy, a témában magyar nyelven megjelent műveket tartalmazó bibliográfia teszi teljessé, illetve a releváns alkotmánybírósági határozatok szövegét tartalmazó melléklet zárja.

A gyűlöletbeszéd körül folyó viták ugyanakkor nem tekinthetők lezártnak, és az alkotmányos gyakorlat, valamint az arra épülő jogalkalmazói gyakorlat is fejlődni, változni fog az elkövetkezendő években. Kötetünk azonban mégis több egyfajta ‘pillanatfelvételnél’, mert magában foglalja a rendszerváltás óta e területen történtek összegzését, szándékai szerint közel teljes gyűjteményt.

E gyűjteményt abban a reményben bocsájtjuk útjára, hogy hasznos segédeszközé lesz az e területen dolgozó, e kérdéssel foglalkozó gyakorlati szakembereknek és kutatóknak, az érdeklődő joghallgatóknak. A kötet összeállításáért köszönet illeti a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot és a Médiatanács munkatársait, név szerint és ábécérendben: Drotár Annamáriát, Marusa Mártát, Mádl Andrást, Monori Áront, Nagy Dórát, Nyakas Leventét, Mayer Annamáriát, Pap Szilviát, Pozsár Ágneszt, Szeghalmi Veronikát és mindenekelőtt Szikora Tamást, aki a kutatás részfeladatait összefogta és koordinálta. E helyen is emlékezünk az NMHH elhunyt elnökére, Szalai Annamáriára, aki ösztönözte és figyelemmel kísérte a kutatás megkezdését. Köszönettel tartozunk továbbá Török Bernátnak, aki hozzájárult cikke újbóli felhasználásához, valamint Vörös Imrének, aki a *Jogtudományi Közlöny* felelős szerkesztőjeként e közlést számunkra megengedte, továbbá mindazoknak, akik a kiküldött kérdőívre válaszoltak, vagy a kutatás során segítségünkre voltak.

Budapest, 2013. október 23.

Koltay András